

## ПОЗИЦІЯ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ

**М. О. Замікула**, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

*Проаналізовано позицію Турецької Республіки стосовно російсько-українського конфлікту. Розглянуто вплив конфлікту на інтереси та політику Туреччини.*

### **Висновки**

1. Турецька Республіка за умов російсько-українського конфлікту демонструє незмінну підтримку територіальної цілісності України. Проте вона займає специфічну позицію щодо російського вторгнення, яка формується регіональними інтересами та оцінкою вигоди двосторонніх відносин зі сторонами конфлікту.

2. Туреччина надає Україні дипломатичну та гуманітарну підтримку. Водночас вона не готова до конфронтації з РФ, оскільки це загрожує її економічним інтересам. Тому Туреччина не приєдналася до запроваджених проти РФ санкцій. Зберігається можливість використання російськими компаніями турецької території для обминання санкційних обмежень.

3. Продовження російсько-українського конфлікту створює загрозу інтересам Туреччини. У разі обмеженого характеру збройного протистояння воно може бути використане турецькою владою для посилення своїх позицій на міжнародній арені (через посередницькі зусилля; поліпшення своєї репутації на Заході завдяки підтримці України). Проте широкомасштабна війна підриває позиції Туреччини, вимагає від неї чіткішого позиціонування. Війна загострює конфронтацію в Чорноморському просторі та спричинює активізацію в ньому позарегіональних членів НАТО, що суперечить традиційним принципам турецької політики в Чорноморському регіоні.

4. Туреччина зацікавлена у швидшому завершенні конфлікту – або ж принаймні його активної фази – й прагне використати власний потенціал посередника

між Україною та РФ. За рахунок цього Туреччина намагається не лише вирішити актуальні безпекові питання поблизу своїх кордонів, а й поліпшити свій вплив на міжнародній арені. Для турецької влади це питання важливе й через внутрішньополітичні чинники (демонстрація досягнень у рамках електоральної кампанії до виборів 2023 р.).

5. Негативним трендом останнього часу стає поширення в турецькому суспільстві антизахідних настроїв. Україна в будь-якому разі сприймається як дружня держава та важливий партнер для Туреччини. Однак критичне сприйняття політики США та країн Європи призводить до суперечливих оцінок зовнішньополітичних процесів, зокрема причин російсько-українського конфлікту. Така позиція спрощує просування в експертному середовищі та засобах масової інформації Туреччини де факто проросійського наративу (на кшталт покладання провини за конфлікт на США).

### **Підгрунття позиції Туреччини стосовно російсько-українського конфлікту**

Позиція *Туреччини* стосовно російсько-українського конфлікту обґрунтовується її регіональними інтересами й характером відносин з Україною та РФ. Для Анкари обидві держави є важливими партнерами, і відкритий конфлікт між ними розглядається як загроза турецьким інтересам.

Туреччина цінує партнерство з Україною, яке останнім часом вийшло на стратегічний рівень. Вона зацікавлена в розвитку економічних зв'язків з Україною, вважає нашу країну важливим торговельним партнером. Готовність розвивати співпрацю у сфері військово-промислового комплексу та постачати озброєння (БПЛА Bayraktar, корвети MILGEM) переконує в зацікавленості Туреччини в тому, щоб Україна зберегла статус незалежного регіонального актора.

Водночас Турецька Республіка не готова до розриву відносин з Російською Федерацією. Росія залишається одним із партнерів Туреччини у сфері енергетики. Також РФ забезпечує значну частину доходів турецького туристичного сектору. Туреччина вимушена зважати на російський вплив у стратегічно важливих для себе регіонах (Південному Кавказі, Сирії, Лівії). За умов загострення відносин із Заходом турецька влада використовує демонстративну співпрацю з РФ в окремих галузях для утвердження незалежності політики Турецької Республіки.

За таких умов Туреччина дотримується специфічної позиції щодо російсько-українського конфлікту, яка відрізняється від політики більшості держав євроатлантичного простору.

## **Збереження балансу Туреччини у відносинах з Україною та РФ**

На дипломатичній арені Туреччина приєдналася до партнерів по євроатлантичній спільноті й засудила агресію РФ. Також Анкара надає практичну допомогу нашій державі, відправляючи в Україну гуманітарну допомогу. Системи озброєння, які постачає Туреччина, активно використовуються Збройними силами України на фронті.

Важливим кроком Туреччини в підтримці нашої держави є перекриття Босфору та Дарданелл для кораблів російського флоту, які базуються поза межами Чорноморської акваторії. Це не дозволило РФ збільшити власне корабельне угруповання в Чорному морі після початку широкомасштабного вторгнення. Окрім цього, дії Туреччини ускладнили для РФ забезпечення сил проросійського режиму Б. Асада та власного військового контингенту в Сирії.

Підтримка України використовується Туреччиною зокрема для поліпшення власного іміджу на Заході. Вона прагне продемонструвати партнерам свій вплив у Чорноморському регіоні й домогтися певних поступок з їхнього боку. Пріоритетом є врегулювання питань військово-технічної співпраці з США, яка опинилася під загрозою через закупівлю Туреччиною російського озброєння (системи протиповітряної оборони С-400).

Водночас Туреччина відмовилася долучитися до запроваджених проти Росії санкцій. Анкара застосовувала таку політику й у минулому, виправдовуючи свою позицію прагненням зберегти контакти з РФ для дипломатичного врегулювання конфлікту. На практиці в основі турецької позиції – економічний інтерес, адже розрив з Росією може завдати значної шкоди турецькій економіці<sup>1</sup>. За таких умов є ймовірність використання російськими підсанкційними компаніями та особами зв'язків із Туреччиною для обминання запроваджених Заходом обмежень. Компанії з російським капіталом та російськими власниками переїжджають до Туреччини або відкривають там свої філіали.

Туреччина також створює умови для підтримки туристичного потоку з Росії. Організовано спеціальний фонд державних гарантій для підтримки туроператорів, які працюють виключно на російському напрямку. На даний момент відомо про створення трьох авіакомпаній, спеціально зорієнтованих на роботу з РФ. Перша – Southwind Airlines – працює в інтересах туроператора Pegas Touristik; друга – Mavi Gök Aviation – працює на туроператора ANEX Tour; третя компанія афілійована з

<sup>1</sup> 'Nothing can be done' about placing sanctions on Russia: Turkey's Erdogan. *AlArabiya*. 2022. 3 March. URL: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2022/03/25/-Nothing-can-be-done-about-placing-sanctions-on-Russia-Turkey-s-Erdogan>

туроператором Coral Travel та перебуває в процесі створення<sup>2</sup>. За умови припинення роботи в РФ платіжних систем Visa та Mastercard у Туреччині активно впроваджують російську платіжну систему «Мир».

Окремі заяви представників турецької влади на тему російсько-українського конфлікту видаються двозначними. Так, міністр оборони Туреччини Хулусі Акар, коментуючи мінну загрозу в Чорному морі, обережно висловився щодо її походження. Він утримався від звинувачень у цьому Росії – натомість припустив, що міни могли розмістити спеціально для створення передумов початку операції НАТО в акваторії Чорного моря (у форматі протимінної місії)<sup>3</sup>. Міністр закордонних справ Туреччини Мевлют Чавушоглу заявив, що окремі країни – члени Північноатлантичного альянсу зацікавлені в продовженні російсько-українського конфлікту з метою ослабити Росію<sup>4</sup>.

### **Вплив російсько-українського конфлікту на інтереси Туреччини**

Ескалація російсько-українського конфлікту створює загрозу інтересам Туреччини й невідворотно призводить до іміджевих та матеріальних втрат держави. Продовження бойових дій актуалізує потребу зробити чіткий вибір на користь однієї зі сторін. Сьогодні відмова від розриву з Росією завдає додаткової шкоди іміджу Туреччини на Заході. Проте жорстка позиція й засудження російської агресії може призвести до економічних втрат, які небажані для Туреччини через проблеми національної економіки останніх років.

Війна на території України дестабілізує Чорноморській простір, завдає шкоди практичним інтересам Туреччини в цьому регіоні. У короткостроковій перспективі бойові дії та блокада українських чорноморських портів негативно впливатимуть на морську торгівлю, у якій Туреччина є стратегічною сполучною ланкою. Також актуалізуються безпекові загрози для розробок родовищ газу в акваторії Чорного моря, на які Туреччина покладає великі надії.

У довгостроковій перспективі агресія РФ перешкоджатиме реалізації традиційної турецької політики з перетворення Чорноморського регіону на закритий для зовнішнього впливу простір. Туреччина послідовно намагалася забезпечити мінімізацію зовнішньої присутності в регіоні та сприяла поглибленню взаємодії

<sup>2</sup> Три компанії для росіян: як Туреччина допомагає агресору обходити санкції. *Європейська Правда*. 2022. 4 трав. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/4/7138850/>

<sup>3</sup> Akar suspects mines in Black Sea released 'intentionally'. *Hürriyet*. 2022. 4 April. URL: <https://www.hurriyetdailynews.com/defense-minister-suspicious-of-intentionally-leaving-mines-in-black-sea-172888>

<sup>4</sup> Чавушоглу: Ряд стран НАТО желает продолжения войны в Украине. *Anadolu Agency*. URL: <https://www.aa.com.tr/ru /мир/чавушоглу-ряд-стран-нато-желает-продолжения-войны-в-украине-/2568819>

Чорноморських держав. Однак за нових умов така політика є безперспективною через поширення російської загрози та мілітаризацію Росією Чорноморського простору. Ситуація, що склалася, спричинює посилення військових потужностей НАТО на східному та південно-східному флангах Альянсу.

### **Туреччина як посередник в українсько-російських переговорах**

Туреччина зацікавлена у якнайшвидшому завершенні російсько-українського конфлікту і прагне бути ключовим медіатором у переговорному процесі, користуючись власним унікальним зовнішньополітичним потенціалом (наявністю високого рівня відносин як з Україною, так і з РФ). У цьому контексті конфлікт може стати для неї вікном можливостей. Беручи на себе роль посередника в його врегулюванні (традиційна стратегія сучасної турецької дипломатії), Туреччина намагається посилити свої позиції у рамках геополітичного суперництва з РФ, продемонструвати свій вплив на міжнародній арені; поліпшити імідж в очах західних партнерів. Але поки що зусилля Туреччини не мали суттєвого успіху через неготовність Російської Федерації відмовитися від агресивних планів стосовно України. Організовані заходи (зустріч міністрів закордонних справ С. Лаврова та Д. Кулеби 10 березня 2022 р., переговори української та російської делегацій 29 березня 2022 р.) не дали практичного результату, а мали лише демонстративний ефект.

Туреччина прагне використати його як власний іміджевий ресурс. Участь Туреччини в українсько-російських переговорах стає елементом турецького внутрішньополітичного порядку денного і використовується для демонстрації виняткової ролі держави як посередника між сторонами конфлікту, а також як заслуга президента Реджепа Тайіпа Ердогана в організації переговорів на турецькій території<sup>5</sup>.

Турецьке суспільство загалом позитивно ставиться до України та співчуває нашій державі. Водночас соціологічні опитування свідчать, що від 73 %<sup>6</sup> до 80 %<sup>7</sup> населення вважає за потрібне дотримуватися нейтралітету щодо російсько-української війни. Відверто проросійські погляди підтримує незначна частина

<sup>5</sup> «Треба дати путіну врятувати своє обличчя»: що не так з позицією Туреччини в перемовинах? *Громадське Радіо*. 2022. 25 квіт. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viy-na-informatsiynyy-marafon/treba-daty-putinuvriatuvaty-svoie-oblychchia-shcho-ne-tak-z-pozytisiiieu-turechchyny-v-peremovynakh>

<sup>6</sup> How Turkey is courting Russia's oligarchs. *The Economist*. 2022. 7 April. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/04/07/how-turkey-is-courting-russias-oligarchs>

<sup>7</sup> Nearly 80 percent of Turkish population believe their country should stay neutral in Ukraine war – poll. *Ahval*. URL: <https://ahvalnews.com/turkey-ukraine-crisis/nearly-80-percent-turkish-population-believe-their-country-should-stay>

суспільства. Здебільшого це прихильники євразійської ідеології, консолідовані навколо партії Vatan («Батьківщина») Догу Перінчека (має зв'язки з російським ідеологом Олександром Дугінім). Але загрозу українським інтересам становить широко розповсюджене сприйняття Росії як альтернативного центру сили щодо Заходу, держави, з якою Туреччині вигідніше і простіше налагодити стабільне партнерство. Останнє особливо актуальне в умовах загострення відносин Турецької Республіки із європейськими та американськими партнерами. Унаслідок цього турецьке суспільство відкрите до сприйняття антизахідної російської риторики. За результатами соціологічних опитувань, лише 34 % населення покладають провину за російсько-український конфлікт на РФ, а 48 % вважають винними Сполучені Штати Америки<sup>8</sup>.

---

<sup>8</sup> How Turkey is courting Russia's oligarchs. *The Economist*. 2022. 7 March. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/04/07/how-turkey-is-courting-russias-oligarchs>